

**ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ
ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ
Κ. ΠΑΛΑΜΑ 6-8, 111 41 ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ.: 210.2120700, FAX: 210.2285122
e-mail: info@eiead.gr Web: <http://www.eiead.gr>**

**ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ**

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΓΕΥΜΑΤΩΝ:**

**ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ I:
Α. ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ
Β. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ & ΟΠΕΚΑ**

ΑΘΗΝΑ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2021

ΣΕΙΡΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Συγγραφή της έκδοσης

Ο. Καμινιώτη: Ομάδες Εστίασης στα Σχολεία

Κ. Μπασκόζου: Συνεντεύξεις με Υπουργεία & ΟΠΕΚΑ

Υπεύθυνη σειράς

Ο. Καμινιώτη

Ph.D., Διευθύντρια Ανάλυσης Αγοράς Εργασίας και Εργασιακών Σχέσεων, ΕΙΕΑΔ,
o.kaminioti@eiead.gr

Το κείμενο εκφράζει τις απόψεις των συντακτριών των κειμένων.

Περιεχόμενα αυτής της έκδοσης μπορούν να αναπαραχθούν εν μέρει, εξαιρουμένων των εμπορικών σκοπών, εφόσον υπάρξει ρητή αναφορά στην πηγή. Για την αναπαραγωγή ολόκληρου του εγγράφου απαιτείται προηγούμενη άδεια από το ΕΙΕΑΔ.

ΕΘΝΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ 6-8

11141 ΑΘΗΝΑ

Τηλ.: 210-2120700

e-mail: info@eiead.gr

Ιστοσελίδα: www.eiead.gr

ΣΕΙΡΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

No 9

ISBN: 978-960-6725-18-0

Αθήνα, Οκτώβριος 2021

Περιεχόμενα

Γενική Εισαγωγή.....	4
<u>A. ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ.....</u>	<u>7</u>
Εισαγωγή	6
Μεθοδολογία	6
Θέματα που αναδείχτηκαν στις ομάδες εστίασης	7
Θέμα πρώτο: Χώρος σίτισης.....	7
Θέμα δεύτερο: Διαδικασία σίτισης στο σχολείο	9
Θέμα τρίτο: Συσκευασίες.....	11
Θέμα τέταρτο: Ποιότητα, ποσότητα και ποικιλία των γευμάτων	11
Θέμα πέμπτο: Αξιολόγηση	12
Θέμα έκτο: Προτάσεις.....	14
Θέμα έβδομο: Ο ρόλος των δασκάλων	15
Θέμα όγδοο: Ο κοινωνικός ρόλος του σχολείου	16
Συμπεράσματα.....	18
Βιβλιογραφικές Αναφορές	19
<u>B. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ & ΟΠΕΚΑ.....</u>	<u>21</u>
Εισαγωγή	20
Στόχοι του Προγράμματος	21
Αναφορικά με τη γενική λειτουργία του Προγράμματος καθώς και τον δικό τους ρόλο και τρόπο εμπλοκής τους ως άτομα.....	22
Αναφορικά με επιθυμητές αλλαγές ως προς τον ρόλο τους και τον τρόπο εμπλοκής τους στο πρόγραμμα.....	26
Αναφορικά με επιθυμητές αλλαγές ως προς τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του Προγράμματος.	28
Αναφορικά με τις επιμέρους συνεργασίες και την αξιολόγησή τους.....	30

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΓΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΚΘΕΣΗ 5^η:

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ Ι:

A. ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

B. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ & ΟΠΕΚΑ

Γενική Εισαγωγή

Ολυμπία Καμινιώτη

Για την αξιολόγηση του προγράμματος των Σχολικών Γευμάτων συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία. Οι προηγούμενες Εκθέσεις Αξιολόγησης (1-4) παρουσίασαν τα ποσοτικά αποτελέσματα. Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται τα πορίσματα δύο διαφορετικών ποιοτικών αναλύσεων, πρώτον εκείνων που αφορούν τις Ομάδες Εστίασης στα σχολεία και δεύτερον εκείνων που αφορούν τις συνεντεύξεις σε βάθος με δημόσιους λειτουργούς που εμπλέκονται στη λειτουργία του προγράμματος των Σχολικών Γευμάτων.

Η Διεύθυνση Ανάλυσης Αγοράς Εργασίας και Εργασιακών Σχέσεων του Εθνικού Ινστιτούτου Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (ΕΙΕΑΔ) ανέλαβε την Αξιολόγηση του Προγράμματος «Σχολικά Γεύματα», κατόπιν αιτήματος της Διεύθυνσης Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Σε συνεργασία με την αρμόδια Διεύθυνση του Υπουργείου, καθορίστηκαν οι προδιαγραφές της

αξιολόγησης. Η αρμόδια Διεύθυνση του ΕΙΕΑΔ¹ σχεδίασε τη μεθοδολογία του έργου. Πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της πέμπτης έκθεσης αξιολόγησης, θα γίνει αναφορά στα βασικά στοιχεία της μεθοδολογίας² του συγκεκριμένου έργου.

Στόχος της αξιολόγησης των «Σχολικών Γευμάτων» είναι η ανάδειξη των θετικών και αρνητικών πλευρών του συγκεκριμένου προγράμματος, σχετικά με τους στόχους που είχαν τεθεί στο πρόγραμμα. Απώτερος στόχος της αξιολόγησης αποτελεί η βελτίωση του προγράμματος σε μελλοντικές εφαρμογές. Κρίθηκε σκόπιμο η διερεύνηση των στοιχείων αυτών να γίνει συλλέγοντας δεδομένα από όλους τους εμπλεκόμενους στο πρόγραμμα: αναδόχους, μαθητές, γονείς, διδακτικό προσωπικό και δημόσιους λειτουργούς, που συμβάλλουν στη λειτουργία του προγράμματος. Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός σχεδιάστηκαν διαφορετικά μεθοδολογικά εργαλεία και καθορίστηκε κάθε φορά ο κατάλληλος τρόπος συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων. Σε όλες τις περιπτώσεις, η συλλογή και η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τρόπο που διασφαλίζει την εμπιστευτικότητα των συμμετεχόντων στην έρευνα και τη μεγιστοποίηση της αξιοπιστίας των συμπερασμάτων που εξάγονται.

Στην παρούσα έκθεση (πέμπτη επιμέρους έκθεση του συνολικού έργου της αξιολόγησης) αποτυπώνονται τα δεδομένα που συλλέχθηκαν α) στις ομάδες εστίασης που διεξήχθησαν στα σχολεία που επιλέχθηκαν ως δείγμα για επιτόπιες συνεντεύξεις και β) τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις σε βάθος με τους δημόσιους λειτουργούς που εμπλέκονται στο πρόγραμμα. Στις ομάδες εστίασης συμμετείχαν εκτός από τους ερευνητές, εκπαιδευτικοί, μαθητές και εκπρόσωποι του Υπουργείου Εργασίας. Στην περίπτωση των συνεντεύξεων με δημόσιους λειτουργούς έγινε προσπάθεια να εκπροσωπηθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς και διευθύνσεις Υπουργείων.

¹ Μια από τις αρμοδιότητες της συγκεκριμένης Διεύθυνσης του ΕΙΕΑΔ είναι η μελέτη, έρευνα και αξιολόγηση έργων κοινωνικής πολιτικής. Στο πλαίσιο της αρμοδιότητας αυτής ανατέθηκε και η συγκεκριμένη μελέτη.

² Στη συνολική έκθεση αξιολόγησης για τα «Σχολικά Γεύματα» θα γίνει εκτενέστερη παρουσίαση της μεθοδολογίας του έργου.

Α. ΟΜΑΔΕΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Ολυμπία Καμινιώτη

Εισαγωγή

Όπως σημειώθηκε στη γενική εισαγωγή, η μεθοδολογία αξιολόγησης του προγράμματος των Σχολικών Γευμάτων περιλαμβάνει ποσοτικές και ποιοτικές αναλύσεις, για τις οποίες απαιτείται η συλλογή ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων. Στο πλαίσιο της συλλογής των ποιοτικών δεδομένων, σχεδιάστηκε η πραγματοποίηση Ομάδων Εστίασης (focus groups) στα σχολεία που επιλέχθηκαν³ για επιτόπιες επισκέψεις. Οι έξι ομάδες εστίασης πραγματοποιήθηκαν τους μήνες Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 2019. Πριν παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δεδομένων που προέκυψαν από τις Ομάδες Εστίασης, στην επόμενη ενότητα γίνεται μια σύντομη αναφορά στη συγκεκριμένη μεθοδολογία συλλογής και ανάλυσης δεδομένων.

Μεθοδολογία

Οι ομάδες εστίασης εντάσσονται στη μεθοδολογία συλλογής και ανάλυσης ποιοτικών δεδομένων. Τα ποιοτικά δεδομένα συλλέγονται από περιορισμένο αριθμό ατόμων ή ομάδων. Ενώ με τα ποσοτικά δεδομένα στοχεύουμε σε μεγάλα και αντιπροσωπευτικά δείγματα από τα οποία μπορούμε να γενικεύσουμε τα συμπεράσματα που προκύπτουν στον εξεταζόμενο πληθυσμό, με την ποιοτική έρευνα στοχεύουμε στη συλλογή πληροφοριών σε βάθος από μικρό δείγμα.

Η μέθοδος των ομάδων εστίασης χρησιμοποιείται για τη συλλογή ποιοτικών δεδομένων από μια μικρή ομάδα ατόμων που συντονίζεται από ένα συντονιστή, ακολουθώντας ένα ημιδομημένο οδηγό ερωτήσεων (Kruege & Casey, 2015). Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται συχνά στις κοινωνικές επιστήμες για τη συλλογή δεδομένων που αφορούν τις απόψεις, τις εμπειρίες και τις συμπεριφορές των εμπλεκόμενων στην ομάδα εστίασης.

³ Από το σύνολο των σχολείων της χώρας ήταν δυνατή η επιτόπια επίσκεψη μόνο σε σχολεία της Αττικής. Από το σύνολο των σχολείων της Αττικής επιλέχθηκε τυχαία το δείγμα των σχολείων της Αττικής για τις επιτόπιες επισκέψεις. Λόγω του κορονοϊού ο αριθμός των σχολείων στα οποία πραγματοποιήθηκαν επιτόπιες επισκέψεις περιορίστηκε σε έξι σχολεία.

Θεωρείται μάλιστα ιδιαίτερα χρήσιμη μέθοδος συλλογής και ανάλυσης δεδομένων για την χάραξη κοινωνικής πολιτικής (Richie & Spencer, 1994). Επιπλέον, ο συνδυασμός ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων ενισχύει την αξιοπιστία των συμπερασμάτων της κοινωνικής έρευνας (Becker, 2017). Η συζήτηση που διεξάγεται στις ομάδες εστίασης παραμένει εστιασμένη σε ένα συγκεκριμένο θέμα και οριοθετείται από τον συντονιστή της συζήτησης.

Για την παρούσα αξιολόγηση αξιοποιούνται τα δεδομένα που συλλέχθηκαν σε έξι σχολεία της Αττικής, στα οποία εφαρμόζεται το πρόγραμμα των Σχολικών Γευμάτων. Στις ομάδες εστίασης συμμετείχαν 2 ερευνήτριες από το ΕΙΕΑΔ, η μία με τον ρόλο της συντονίστριας της ομάδας εστίασης, 2 εκπρόσωποι του Υπουργείου Εργασίας από την Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, 2 δάσκαλοι, η Διευθύντρια/ο Διευθυντής του σχολείου και 2 μαθητές της πέμπτης ή/και της έκτης τάξης του σχολείου. Για τη συμμετοχή των μαθητών στις ομάδες εστίασης ζητήθηκε η έγκριση του γονέα ή κηδεμόνα τους.

Για την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν με τις ομάδες εστίασης χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση (Coffey & Atkinson, 1996). Η αναλυτική αυτή διαδικασία περιλαμβάνει την κωδικοποίηση των πληροφοριών που παρέχονται από τους συμμετέχοντες, την ομαδοποίηση αυτών και την καταγραφή της συμφωνίας ή διαφωνίας στα θέματα που καλύπτονται.

Θέματα που αναδείχθηκαν στις ομάδες εστίασης

Στις ομάδες εστίασης συζητήθηκε όλη η λειτουργία του προγράμματος. Έγιναν αρχικά και στη συνέχεια από τη συντονίστρια κάποιες ερωτήσεις και ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να εκφράσουν τις απόψεις τους για το θέμα υπό συζήτηση, προσφέροντας τις προσωπικές τους απόψεις και εκτιμήσεις για θέματα που θεωρούν σημαντικά. Από την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν προκύπτουν 8 βασικά θέματα, στα οποία επικεντρώθηκε η συζήτηση στις ομάδες εστίασης.

Θέμα πρώτο: Χώρος σίτισης

- Για τα παιδιά που σιτίζονται στο σχολείο, ο συνηθέστερος χώρος σίτισης είναι οι τάξεις τους. Σε λίγα σχολεία υπάρχει χώρος τραπεζαρίας ή άλλος κατάλληλος χώρος

που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη σίτιση των μαθητών. Σε περίπτωση που υπάρχει τέτοιος χώρος χρησιμοποιείται για τα παιδιά του ολοήμερου σχολείου.

- Σε ένα από τα σχολεία υπήρχαν δύο χώροι για τη σίτιση των μαθητών του ολοήμερου σχολείου, όχι ιδιαίτερα ευχάριστοι, με ψυγεία και χώρους αποθήκευσης. Στο συγκεκριμένο σχολείο οι υπεύθυνοι θεωρούν ότι τα παιδιά δεν μπορούν να φάνε το γεύμα στις τάξεις για λόγους πρακτικούς, δεν μπορούν να μεταφέρουν τα γεύματα εκεί εύκολα και υπάρχουν και θέματα καθαριότητας.
- Σε άλλο σχολείο έγινε ιδιαίτερη αναφορά στις χωροταξικές δυσκολίες και σε άλλα προβλήματα των σχολικών εγκαταστάσεων. Το συγκεκριμένο σχολείο μεγάλωσε σταδιακά ως προς τον αριθμό των μαθητών που εξυπηρετεί και χρησιμοποίησαν το χημείο και τη βιβλιοθήκη για τάξεις. Δεν υπάρχει τραπεζαρία ή άλλος χώρος που να μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη σίτιση των μαθητών εκτός των τάξεων. Θα ήθελαν να φτιαχτεί μια προκατασκευασμένη αίθουσα (υπάρχει εξωτερικός χώρος στον οποίο θα μπορούσε να γίνει αυτό) που θα χρησιμοποιείται για τη σίτιση των μαθητών. Αναφέρθηκε επίσης ότι τον (προηγούμενο) χειμώνα δεν είχαν καθόλου θέρμανση και ότι δεν γίνεται συντήρηση στα κλιματιστικά. Κατά τη διάρκεια της περιόδου στην οποία έγιναν οι ομάδες εστίασης (Νοέμβριος – Δεκέμβριος 2019) είχαν θέρμανση μόνο 2 ώρες κάθε ημέρα. Η κατάσταση αυτή εμφανίζεται βελτιωμένη σχετικά με την προηγούμενη χρονιά αλλά όχι επαρκής σχετικά με τις ανάγκες θέρμανσης.
- Το θέμα του χώρου σίτισης των μαθητών στο σχολείο φέρνει στο προσκήνιο το θέμα της καταλληλότητας των χώρων που χρησιμοποιούνται για τον σκοπό αυτό, θέματα καθαριότητας και γενικότερα θέματα υποδομών των δημόσιων σχολείων. Από τα έξι σχολεία που επισκεφτήκαμε μόνο σε ένα υπήρχε κατάλληλος χώρος για τη σίτιση των μαθητών. Ακόμα και σε αυτή την περίπτωση, ο χώρος χρησιμοποιείται μόνο για τα παιδιά του ολοήμερου σχολείου. Γενικά εκφράζεται ομοφωνία σχετικά με τα προβλήματα που αφορούν τον χώρο σίτισης στα διάφορα σχολεία αν και οι διαφορές μεταξύ των σχολείων είναι πολύ έντονες αναφορικά με το μέγεθος και την ποιότητα των αιθουσών που υπάρχουν για τη σίτιση. Όπως αναφέρθηκε, σε κάποια σχολεία

δεν υπάρχει καμμία έξτρα αίθουσα για τον σκοπό αυτό και τα παιδιά τρώνε στις τάξεις τους.

- Το γεγονός ότι τα παιδιά που δεν συμμετέχουν στο ολόημερο σχολείο παίρνουν το γεύμα στο σπίτι συνδέεται με το θέμα που αναπτύχθηκε παραπάνω αλλά συνδέεται και με άλλες παραμέτρους. Για παράδειγμα, σε κάποιες περιπτώσεις αναφέρθηκε ότι ακόμα και όπου υπάρχει η δυνατότητα παραμονής στο σχολείο και κατανάλωσης του γεύματος εκεί, ορισμένοι γονείς προτιμούν το φαγητό να δίνεται στο σπίτι και να μην καταναλώνεται στο σχολείο.

Θέμα δεύτερο: Διαδικασία σίτισης στο σχολείο

- Τα παιδιά που σιτίζονται στο σχολείο λαμβάνουν τα γεύματα στο τέλος της ημέρας και τρώνε το γεύμα είτε στις τάξεις είτε σε άλλο χώρο. Γενικά κάθονται ανά τάξεις αλλά μπορούν να κάτσουν με όποιον θέλουν από την ομάδα σίτισης.
- Ακολουθούνται ορισμένες διαδικασίες πριν τη σίτιση των μαθητών: πλένουν τα χέρια τους, κάθονται στα θρανία, απλώνουν σε ορισμένες περιπτώσεις πετσετούλες που έχουν από το σπίτι τους ή τραπεζομάντηλα μιας χρήσης που σε κάποιες περιπτώσεις τα χορηγεί ο δήμος, λαμβάνουν το γεύμα και τρώνε. Μαθαίνουν να μην λερώνουν τον χώρο. Υπάρχει επόπτης δάσκαλος κατά τη διάρκεια του γεύματος. Αν κάποιο παιδί θέλει δεύτερο γεύμα, αν υπάρχει περίσσειμα λόγω απουσιών ή απόριψης του γεύματος από κάποιο/α παιδιά, παίρνει επιπλέον γεύμα/γεύματα. Ο επόπτης – δάσκαλος κάποιες φορές τρώει μαζί με τα παιδιά αν υπάρχει περίσσειμα γεύματος ή χρησιμοποιώντας τα επιπλέον γεύματα που δίνονται κάθε φορά.
- Τα γεύματα έρχονται σε συγκεκριμένο χρόνο και αποθηκεύονται σε συγκεκριμένο χώρο σε κάθε σχολείο. Στο μοίρασμα των γευμάτων στις τάξεις βοηθούν οι καθαρίστριες, οι σχολικοί βοηθοί, οι δάσκαλοι και οι μαθητές, αναλόγως της κατάστασης σε κάθε σχολείο.

Σε κάποια σχολεία μάς είπαν ότι τηρείται η προβλεπόμενη διαδικασία παράδοσης των γευμάτων στο σχολείο. Τα γεύματα έρχονται στο σχολείο, υπογράφεται το ημερήσιο πρακτικό και στο τέλος της εβδομάδας το εβδομαδιαίο πρακτικό. Τα πρακτικά συντάσσονται σε 3 αντίτυπα. Σε κάποια σχολεία οι προβλεπόμενες διαδικασίες τηρούνται με λιγότερο αυστηρό τρόπο.

- Σε ορισμένα σχολεία η διαδικασία της σίτισης συνδέεται με ευχάριστες δραστηριότητες. Για παράδειγμα, σε ένα σχολείο κάνουν τα παιδιά «τρενάκι» πηγαίνοντας να πλύνουν τα χέρια τους ή σε άλλο σχολείο ακούν μουσική κατά τη διάρκεια της σίτισης και αν υπάρχει χρόνος βλέπουν στη συνέχεια ταινίες. Για τη σίτιση των μαθητών έχει προβλεφθεί το διάστημα των 40 λεπτών.
- Τέθηκε το θέμα της σίτισης των δασκάλων. Αναφέρθηκε ότι είναι σκόπιμο να σιτίζονται οι δάσκαλοι κανονικά με τους μαθητές, δεδομένου και του παιδαγωγικού ρόλου των γευμάτων. Υπήρξε διαφωνία σχετικά με το αν χρειάζεται να παρέχονται επιπλέον γεύματα για τους δασκάλους (σε ορισμένα σχολεία αναφέρθηκε ότι δεν είναι απαραίτητο, λόγω του πλεονάσματος που υπάρχει κάθε μέρα ενώ σε άλλα αναφέρθηκε ότι θα πρέπει να προβλεφθεί) αλλά υπήρξε συμφωνία σχετικά με την αναγκαιότητα οι δάσκαλοι να τρώνε μαζί με τους μαθητές.
- Σε ορισμένα σχολεία έχουν προμηθευτεί αλάτι, πιπέρι, λάδι και ξύδι για να προσθέτουν οι σιτιζόμενοι στα γεύματα όταν χρειάζεται.
- Σε ορισμένα σχολεία το φαγητό καταναλώνεται από τους μαθητές και όταν κάτι περισσεύει αυτό διοχετεύεται είτε στα σκουπίδια, αν έχει ανοιχτεί η συσκευασία, είτε σε άλλα παιδιά και άλλους έχοντες ανάγκη. Σε ένα από τα σχολεία αναφέρθηκε ότι ορισμένες φορές «παίζουν» τα παιδιά με το φαγητό (π.χ. παίζουν κεφτεδοπόλεμο), με αποτέλεσμα ένα μέρος του γεύματος να καταλήγει στα σκουπίδια.⁴
- Σε προηγούμενη φάση του προγράμματος είχε προταθεί να διατεθεί η τελευταία ώρα του σχολικού ωραρίου για το σχολικό γεύμα, κάτι που προκάλεσε την αντίδραση των δασκάλων. Στην φάση που έγιναν οι ομάδες εστίασης, ο χρόνος που διατίθεται για το γεύμα για τα παιδιά που δεν συμμετέχουν στο ολοήμερο σχολείο δεν επαρκεί για την κατανάλωσή του στο σχολείο στην περίπτωση που υπάρχουν σχολικά, τα οποία αποχωρούν από το σχολείο στις 1:45. Έγινε η ερώτηση αν θα μπορούσαν να αλλάξουν τα ωράρια των σχολικών στην περίπτωση ενός σχολείου στο οποίο τέθηκε το ζήτημα αλλά δεν υπήρξε κάποια απάντηση για το θέμα αυτό.

⁴ Το συγκεκριμένο σχόλιο αναφέρθηκε από μαθητή σχολείου σε περιοχή που είναι σχετικά ευκατάστατοι οι γονείς. Οι δάσκαλοι που συμμετείχαν στη συγκεκριμένη ομάδα εστίασης δυσφόρησαν με τη συγκεκριμένη αναφορά χωρίς όμως να την απορρίψουν ως ανακριβή.

Θέμα τρίτο: Συσκευασίες

- Αναφέρθηκαν αρκετά προβλήματα με τις συσκευασίες. Ένα από τα προβλήματα είναι ότι το φαγητό αποθηκεύεται σε πολύ υψηλή θερμοκρασία σε πλασική συσκευασία, με αποτέλεσμα ορισμένες φορές να μοιρίζει το φαγητό πλαστικό και ενδεχομένως να υπάρχουν αρνητικές συνέπειες για την υγεία των σιτιζόμενων μαθητών.
- Λόγω της υψηλής θερμότητας του φαγητού και ενδεχομένως της ποιότητας των συσκευασιών, ορισμένες φορές οι συσκευασίες ανοίγουν και χύνεται το υγρό που περιέχουν ορισμένα φαγητά. Αυτό αποτελεί πρόβλημα κυρίως για τα γεύματα που παίρνουν τα παιδιά στο σπίτι.
- Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι δημιουργείται μεγάλος αριθμός σκουπιδιών. Σε κάποια σχολεία ανακυκλώνονται κάποιες από τις συσκευασίες, σε άλλα όχι. Σε ένα σχολείο αναφέρθηκε ότι ορισμένες από τις συσκευασίες καθαρίζονται και χρησιμοποιούνται για χειροτεχνίες.

Θέμα τέταρτο: Ποιότητα, ποσότητα και ποικιλία των γευμάτων

- Παρότι αναφέρονται κάποια παράπονα για συγκεκριμένα φαγητά σε κάθε σχολείο, γενικά η ποιότητα των γευμάτων θεωρείται ικανοποιητική. Υπάρχουν διαφορετικές εκτιμήσεις για συγκεκριμένα φαγητά σε κάθε σχολείο. Σε άλλο σχολείο αναφέρουν ότι τους αρέσει το γεύμα με ψάρι ενώ σε άλλα δεν το θεωρούν από τα καλύτερα. Το ίδιο αναφέρεται και για άλλα φαγητά και προφανώς αυτές οι διαφοροποιήσεις οφείλονται κατά κύριο λόγο στους διαφορετικούς αναδόχους και στους συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης. Η ποιότητα του φαγητού επηρεάζεται ορισμένες φορές λόγω των διαδικασιών που ακολουθούνται και των συσκευασιών που χρησιμοποιούνται. Τα γεύματα κλείνονται στις συσκευασίες όταν είναι πολύ ζεστά, με αποτέλεσμα η γεύση και η υφή ορισμένων φαγητών όπως η σπανακόπιττα να αλλοιώνονται από την υγρασία. Η ύπαρξη υπερβολικής υγρασίας αναφέρθηκε και για άλλα φαγητά. Η έλλειψη αλατιού και λαδιού ή η ύπαρξη υπερβολικής ποσότητας αλατιού και λαδιού αναφέρθηκαν σε διαφορετικά σχολεία. Το πρόβλημα σε ορισμένες περιπτώσεις λύθηκε κατόπιν συνεννόησης με τους αναδόχους. Έγινε επίσης η πρόταση να υπάρχει σε ορισμένες περιπτώσεις και κάποιο γλυκό, ειδικά σε

εορταστικές περιόδους. Ακούστηκε επίσης η άποψη ότι θα ήταν σκόπιμο τα γεύματα να είναι περισσότερο «κοντά» στις γεύσεις των παιδιών και ότι η εμφάνιση των γευμάτων θα μπορούσε να προσαρμόζεται ανάλογα. Η γενική πάντως εκτίμηση για την ποιότητα είναι θετική. Αναφέρουν ότι τα γεύματα που παρέχονται είναι καλύτερα από αυτά που έτρωγαν τα παιδιά από τις καντίνες ή αυτά που τρώνε στο σπίτι τους όταν οι γονείς εργάζονται και δεν έχουν χρόνο να προετοιμάσουν μεσημεριανό γεύμα για τα παιδιά που να περιλαμβάνει και σαλάτα.

- Σχετικά με την ποσότητα του φαγητού, αναφέρεται ότι είναι ικανοποιητική για τους μικρούς μαθητές αλλά όχι πάντα επαρκής για τα παιδιά των μεγαλύτερων τάξεων. Σε αυτό το σχόλιο συμφωνούν μαθητές και δάσκαλοι.
- Αρκετά αρνητικά σχόλια αναφέρθηκαν σχετικά με την ποικιλία των γευμάτων. Θα ήθελαν να υπάρχει μεγαλύτερη διαφοροποίηση στα συνοδευτικά (ρύζι, μακαρόνια, πατάτες, κ.λπ. καθώς και συχνότερες αλλαγές στο μενού. Επίσης, αναφέρθηκε ότι θα ήθελαν να υπάρχει φρούτο ορισμένες ημέρες την εβδομάδα στα σχολεία που δεν ακολουθείται αυτή η πρακτική.
- Δεδομένου ότι κάθε ημέρα απουσιάζουν κάποια παιδιά για ιατρικούς ή άλλους λόγους, πάντα περισσεύουν γεύματα στα σχολεία. Επίσης, κάποιες ημέρες τα παιδιά επιλέγουν να μην φάνε ένα συγκεκριμένο φαγητό που δεν τους αρέσει, με αποτέλεσμα να περισσεύουν περισσότερα γεύματα. Στις περιπτώσεις που υπάρχουν περισσότερα γεύματα, δίνονται στους μαθητές που θέλουν περισσότερα ή/και στους δασκάλους. Αναφέρθηκαν και περιπτώσεις όπου τα μερίδες που περρίσειψαν δίνονται σε άστεγους ή κοινοφελή ιδρύματα από το σχολείο.
- Αναφέρθηκε επίσης ότι οι ανάδοχοι είναι ενημερωμένοι και προετοιμάζουν ειδικά γεύματα για παιδιά με αλλεργίες ή άλλους περιορισμούς καθώς και για αλλόθρησκα (π.χ. χωρίς χοιρινό).

Θέμα πέμπτο: Αξιολόγηση

- Διάφορες πτυχές της αξιολόγησης των σχολικών γευμάτων εθίγησαν κατά τη διάρκεια των ομάδων εστίασης. Ένα πρώτο θέμα αφορά τη συνεργασία του σχολείου με την ανάδοχο εταιρεία. Υπήρξε γενική συμφωνία ότι η συνεργασία είναι

καλή και ότι τα προβλήματα λύνονται είτε με απευθείας συνεννόηση με την εταιρεία είτε με τη συμβολή του Υπουργείου Εργασίας ή/και του ΟΠΕΚΑ.

- Η διαδικασία σίτισης στο σχολείο έχει κατά κοινή ομολογία προβλήματα και για αυτό λίγοι μαθητές σιτίζονται στο σχολείο.
- Η ποιότητα του φαγητού κρίνεται καλή αν και αναφέρονται επιμέρους παράπονα για συγκεκριμένα φαγητά, διαφορετικά σε κάθε σχολείο.
- Αναφέρονται παράπονα για την ποσότητα του φαγητού, που κρίνεται ανεπαρκής για τους μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων.
- Αναφέρεται ότι το πρόγραμμα βοηθά τα παιδιά να αλλάξουν διατροφικές συνήθειες, βελτιώνοντας τη διατροφή τους με φαγητά που δεν είχαν δοκιμάσει και με την καθημερινή κατανάλωση σαλάτας. Οι συμμετέχοντες συμφωνούν ότι με τα σχολικά γεύματα τα παιδιά τρέφονται πιο υγιεινά από ό,τι πριν, στις περισσότερες των περιπτώσεων, είτε έτρωγαν κάτι από την καντίνα του σχολείου είτε έτρωγαν στο σπίτι τους.
- Τα παιδιά που σιτίζονται στο σχολείο ευχαριστιούνται τη διαδικασία. Τρώνε μαζί με τους συμμαθητές τους και μετά κάνουν άλλες δραστηριότητες που οργανώνει το σχολείο. Το πρόγραμμά τους οργανώνεται περισσότερο αποτελεσματικά.
- Προβλήματα αναφέρονται σχετικά με τις συσκευασίες και την έλλειψη ποικιλίας στο μενού.
- Το πρόγραμμα κρίνεται ιδιαίτερα βοηθητικό για την οργάνωση της οικογένειας. Ειδικά όταν και οι δύο γονείς εργάζονται, η ύπαρξη ολοκληρωμένου γεύματος για τα παιδιά κρίνεται ιδιαίτερα διευκολυντική. Οι μητέρες που επωμίζονται κυρίως με το μαγείρεμα οφελούνται ιδιαίτερα. Το άγχος τους για το μεσημεριανό φαγητό μειώνεται σημαντικά.
- Η οικονομική βοήθεια προς τους γονείς είναι επίσης σημαντική. Είναι ήσυχτοι οι γονείς ότι το παιδί τους θα έχει ένα γεύμα και δεν θα πεινάσει. Ακόμα και στην περίπτωση που το φαγητό καταλήγει να το τρώει η μητέρα ή ο παππούς, είναι σημαντική βοήθεια για την οικογένεια. Σε ένα συγκεκριμένο σχολείο, στο οποίο δεν υπάρχει σοβαρό οικονομικό πρόβλημα των οικογενειών τα παιδιά των οποίων φοιτούν στο σχολείο, αναφέρεται ότι εκτιμούν οι γονείς την οικονομική βοήθεια των

σχολικών γευμάτων στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Στο συγκεκριμένο σχολείο υπάρχει, σύμφωνα με τους δασκάλους, μόνο μια οικογένεια με σοβαρό οικονομικό πρόβλημα, η οποία είναι μονογονεϊκή και η οποία όμως δεν συμμετέχει στο πρόγραμμα.

- Όταν πρωτοξεκίνησε το πρόγραμμα υπήρχαν πολλές επιφυλάξεις από όλους, δασκάλους και γονείς. Το άνοιγαν το γεύμα να δουν αν είναι νοσοκομειακό. Υπήρχε μεγάλος προβληματισμός. Ήταν επιφυλακτικοί. Στη συνέχεια ανέβηκαν οι συμμετοχές. Ένας λόγος για τον οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις δεν συμμετέχουν οι οικογένειες στο πρόγραμμα είναι ότι το πρόγραμμα για ορισμένους θεωρείται σισίτιο και με το φόβο ότι η συμμετοχή τους θα στιγματιστεί ως έλλειψη ικανότητας βιοπορισμού. Το φαινόμενο αυτό έχει μειωθεί σταδιακά αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθεί να έχει επιπτώσεις.

Θέμα έκτο: Προτάσεις

Ακολουθούν ορισμένες προτάσεις που αναφέρθηκαν από τους συμμετέχοντες στις ομάδες εστίασης:

- Θα ήθελαν να επισκεφτούν τον χώρο των αναδόχων για να δουν πώς ετοιμάζεται το φαγητό.
- Να είναι μεγαλύτερη η ποσότητα του γεύματος.
- Θα ήθελαν να προστεθεί φρούτο στο γεύμα.
- Τα μαχαιροπήρουνα είναι σπατάλη και προτείνεται να καταργηθούν.
- Θα ήθελαν στις γιορτές να προσαρμόζεται το μενού.
- Θέλουν μεγαλύτερη ποικιλία, για παράδειγμα, τα μακαρόνια με κιμά να αντικαθίσταται κάποιες φορές με παστίσιο.
- Θα ήταν καλό να αλλάζε το μενού ανά μήνα.
- Όταν στο μενού υπάρχει κιμάς ή κοτόπουλο, το κρέας είναι πολύ λίγο.
- Ορισμένα φαγητά πανιάζουν γιατί κλείνουν τις συσκευασίες όταν είναι ζεστά. Για παράδειγμα, αυτό συμβαίνει με το ψάρι πανέ και τη σπανακόπιτα.

- Προτείνεται να περιοριστεί το πλαστικό στις συσκευασίες. Για παράδειγμα, αναφέρθηκε ότι τα πορτοκάλια μπορούν να τα στέλνουν σε σκαφάκι και όχι σε ατομική συσκευασία.
- Η ύπαρξη τραπεζαρίας θα έκανε τη διαδικασία περισσότερο αξιοπρεπή. Διαπιστώνονται ελλείψεις υποδομών και προσωπικού, που προτείνεται να αντιμετωπιστούν.
- Προτείνεται να θεσμοθετηθεί η σίτιση των δασκάλων.
- Σε ορισμένα σχολεία συστεγάζονται νηπιαγωγεία που όμως δεν μετέχουν στο πρόγραμμα. Προτείνεται να επεκταθεί το πρόγραμμα και στα συστευαζόμενα νηπιαγωγεία.
- Σε ένα σχολείο αναφέρθηκε ότι για τη σίτιση των μαθητών θα ήταν ιδανικό να έχει το σχολείο κουζίνα με μάγειρα που θα παρασκευάζει εκεί τα γεύματα.

Θέμα έβδομο: Ο ρόλος των δασκάλων

- Αναφέρθηκε από τους δασκάλους ότι η συμμετοχή στη διαδικασία της σίτισης δεν προβλέπεται στην περιγραφή του έργου τους. Το κάνουν όμως. Αρχικά υπήρχαν αντιρρήσεις για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα των σχολικών γευμάτων. Πριν από τη λειτουργία των σχολικών γευμάτων, οι δάσκαλοι ζέσταιναν το φαγητό των παιδιών που το έφερναν σε ταπεράκι για το ολόημερο. Τώρα δεν το κάνουν αυτό. Σημειώθηκε ότι τώρα ίσως είναι ευκολότερη η δουλειά τους.
- Οι δάσκαλοι κάνουν μόνο ποσοτικό έλεγχο. Δεν γίνεται ποιοτικός έλεγχος. Βοηθά η πρόσληψη γραμματέα και ατόμου γενικών καθηκόντων στα σχολεία όπου έχει γίνει τέτοια πρόσληψη. Θα ήθελαν τραπεζοκόμο για να είναι πιο σωστή η διαδικασία και να τηρούνται τα σχετικά πρωτόκολλα με μεγαλύτερη αυστηρότητα.
- Σε όσες περιπτώσεις αναφέρθηκε ότι επιβαρύνονται οι δάσκαλοι από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, η επιβάρυνση συνδέθηκε με την έλλειψη υποδομών και προσωπικού.

Στα σχολεία στα οποία έγιναν οι ομάδες εστίασης υπάρχει συμφωνία για τα εξής:

1. Αρχικά υπήρχαν αντιδράσεις από τους δασκάλους για τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

2. Τώρα οι αντιδράσεις έχουν εξαλειφθεί ή μετριαστεί.
 3. Δεν περιλαμβάνεται η συμμετοχή τους στο πρόγραμμα σίτισης στην περιγραφή της θέσης εργασίας τους.
 4. Μπορούν να κάνουν μόνο ποσοτικό και όχι ποιοτικό έλεγχο.
 5. Οι δάσκαλοι επιθυμούν να σιτίζονται μαζί με τους μαθητές.
- Διαφωνία υπήρξε σε κάποιο βαθμό σχετικά με το αν και πόσο επιβαρύνονται οι δάσκαλοι από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα. Σε κάποια σχολεία αναφέρθηκε ότι επιβαρύνονται ενώ σε άλλα ότι δεν επιβαρύνονται. Αναφέρθηκε επίσης ότι συγκριτικά με την πρότερη κατάσταση η συμμετοχή τους τώρα στη σίτιση στο ολόημερο σχολείο είναι απλούστερη. Επίσης, διαφωνία εκφράστηκε σχετικά με το αν θα πρέπει να προβλεφθεί μεγαλύτερος αριθμός γευμάτων για τη σίτιση των δασκάλων. Σε ορισμένα σχολεία αναφέρθηκε ότι απαιτείται μεγαλύτερος αριθμός γευμάτων ενώ σε άλλα ότι δεν απαιτείται, καθώς πάντα περισσεύουν γεύματα (τα 3 επιπλέον που δίνονται από τον ανάδοχο και γεύματα από απόντες μαθητές).

Θέμα όγδοο: Ο κοινωνικός ρόλος του σχολείου

- Με αφορμή τη συζήτηση για τα σχολικά γεύματα αναδείχτηκε ο κοινωνικός ρόλος του σχολείου και συγκεκριμένα του δημόσιου δημοτικού σχολείου. Σε ένα από τα σχολεία στα οποία πραγματοποιήθηκαν ομάδες εστίασης φοιτούν πολλά παιδιά μεταναστών και παιδιά από οικογένειες που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα. Σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει σοβαρό οικονομικό πρόβλημα, με αποτέλεσμα τα παιδιά να μην σιτίζονται επαρκώς. Το πρόγραμμα των σχολικών γευμάτων στο συγκεκριμένο σχολείο καλύπτει ουσιαστικές ανάγκες επιβίωσης των παιδιών. Πριν την εφαρμογή του προγράμματος, οι δάσκαλοι που γνώριζαν τα προβλήματα σίτισης των μαθητών προσπαθούσαν να εξασφαλίσουν τρόφιμα και άλλα είδη, συνεργαζόμενοι με ΜΚΟς και ιδιωτικά καταστήματα τροφίμων. Για παράδειγμα, ζητούσαν από μεγάλο αρτοποιείο της περιοχής να τους παρέχουν τα ψωμιά που δεν έχουν πουληθεί για να τα διαθέσουν στις οικογένειες των μαθητών που είχαν ανάγκη. Επίσης, λαμβάνουν χρηματοδότηση από διάφορα ιδρύματα για την κάλυψη αναγκών του σχολείου. Στο συγκεκριμένο σχολείο φοιτούν και παιδιά που φροντίζει

το Χαμόγελο του Παιδιού. Μας μίλησαν για την περίπτωση μιας πολύ πλούσιας οικογένειας που υιοθέτησε ένα παιδάκι από το Χαμόγελο του Παιδιού, το οποίο είχε γνωρίσει η μητέρα όταν εργαζόταν εθελοντικά στο νοσοκομείο που νοσηλευόταν το παιδί, το οποίο ήταν θύμα πολέμου και είχε υποστεί σοβαρά εγκαύματα από βόμβα που έσκασε κοντά του. Στον καταυλισμό που είχε μεταφερθεί το παιδί κακοποιήθηκε σωματικά από τον θείο του και έτσι το παιδί κατέληξε στο Χαμόγελο του Παιδιού. Εκεί δημιούργησε φιλική σχέση με ένα άλλο κοριτσάκι που το κακοποιούσε σεξουαλικά ο πρόσφυγας πατέρας του στον καταυλισμό και είχε καταλήξει επίσης στο Χαμόγελο. Όταν η οικογένεια υιοθέτησε το πρώτο παιδί, το δεύτερο – όπως χαρακτηριστικά ανέφερε η διευθύντρια του σχολείου - έπαθε μαρασμό. Τελικά η οικογένεια υιοθέτησε και το άλλο παιδί. Είχαν προετοιμάσει τα παιδιά όλου του σχολείου πριν πάει εκεί το κοριτσάκι με τα εγκαύματα γιατί η κατάστασή της ήταν τότε πολύ προβληματική. Τα παιδιά παρόλα αυτά δέχτηκαν το παιδί με θετικό τρόπο. Τα παιδιά τα οποία φοιτούσαν στο συγκεκριμένο σχολείο έχουν αλλάξει πολύ μετά την υιοθεσία. Είναι χαρούμενα και εξελίσσονται ευνοϊκά. Το κορίτσι με τα εγκαύματα έχει κάνει 2 πλαστικές που πλήρωσε η οικογένεια πριν ακόμα το υιοθετήσει και έχει βελτιωθεί πολύ η κατάστασή του. Τα κοριτσάκια αποκαλούν μαμά τη θετή τους μαμά. Οι γονείς δεν εγγράψανε τα παιδιά σε ιδιωτικό σχολείο γιατί δεν ήθελαν να τα αποκόψουν από τις παρέες τους στο σχολείο και από τους δασκάλους εκεί. Οι γονείς αυτοί βοηθούν σημαντικά και συστηματικά το σχολείο. Πάνε όλα τα παιδιά του σχολείου στο Μέγαρο, πληρώνοντας εισιτήρια και μεταφορά, αγοράζουν εξοπλισμό για το σχολείο, κλπ. Στο συγκεκριμένο σχολείο λόγω των χαρακτηριστικών των παιδιών που φοιτούν εκεί και της συσσώρευσης πολλών προβλημάτων, το σχολείο δραστηριοποιείται συστηματικά στην κάλυψη διαφόρων αναγκών των μαθητών και των οικογενειών τους, πέραν των εκπαιδευτικών καθηκόντων του.

- Σε άλλο σχολείο αναφέρθηκε ότι μετά το ξεκίνημα του προγράμματος των σχολικών γευμάτων το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου έμαθε από γονείς για το πρόβλημα σίτισης που είχαν στην οικογένειά τους και για τον θετικό ρόλο που έπαιξε το πρόγραμμα στα προβλήματα αυτά. Σε άλλη περίπτωση σχολείου, οι εκπαιδευτικοί

γνώριζαν για ορισμένες οικογένειες που αντιμετώπιζαν πρόβλημα σίτισης των παιδιών τους και προσπαθούσαν να καλύψουν – έστω εν μέρει – τις ανάγκες αυτές, ακόμα και με δική τους οικονομική συμμετοχή.

Συμπεράσματα

Οι ομάδες εστίασης αποτελούν έναν αποτελεσματικό τρόπο συλλογής ποιοτικών δεδομένων για την κοινωνική έρευνα και αξιολόγηση. Στο πλαίσιο της παρούσας αξιολόγησης ο στόχος ήταν να αντληθούν δεδομένα από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους μαθητές, κατά κύριο λόγο, για διάφορες πτυχές του προγράμματος των σχολικών γευμάτων. Τα σχοιεία αυτά προκύπτουν τόσο από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων όσο και από τον τρόπο αλληλεπίδρασής τους. Με τον τρόπο αυτό συλλέγονται στοιχεία που συμπληρώνουν, επεξηγούν ή/και διασταυρώνουν τα στοιχεία που συλλέγονται με τις ποσοτικές μεθόδους.

Σε μεγάλο βαθμό οι ομάδες εστίασης επιβεβαίωσαν τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τις ποσοτικές αναλύσεις. Για παράδειγμα, επιβεβαιώνεται η γενικά θετική αξιολόγηση του προγράμματος και ο θετικός ρόλος αυτού σε διάφορες πτυχές της ζωής των μαθητών και των οικογενειών τους. Η ποιότητα των γευμάτων επιβεβαιώνεται ως θετική, στις περισσότερες των περιπτώσεων. Παράλληλα, επιβεβαιώνονται και ορισμένα προβλήματα ή κριτικές στο πρόγραμμα όπως η έλλειψη ποικιλίας, τα προβλήματα με τις συσκευασίες και ορισμένα διαδικαστικά ζητήματα όπως ο έλεγχος της ποιότητας των γευμάτων από τους δασκάλους.

Ένα από τα στοιχεία που αναδεικνύεται από τις ομάδες εστίασης είναι οι περιορισμοί στην πλήρη αξιοποίηση των σχολικών γευμάτων λόγω ελλείψεων στις υποδομές των σχολείων και στη στελέχωση αυτών. Η έλλειψη κατάλληλων χώρων σίτισης και προσωπικού λειτουργεί αποτρεπτικά από την σίτιση των μαθητών στο σχολείο, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο μέρος των γευμάτων να δίνονται στους μαθητές για κατανάλωση στο σπίτι.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προκύπτει από τις ομάδες εστίασης είναι ο πολύπλευρος ρόλος του δημόσιου σχολείου και των δασκάλων, που υπογραμμίζει τον

παιδαγωγικό και κοινωνικό ρόλο αυτών. Το πρόγραμμα των σχολικών γευμάτων προάγει αυτόν τον παιδαγωγικό ρόλο του σχολείου, μεταξύ άλλων, έχοντας ως στόχο την ευρύτερη κοινωνικοποίηση των μαθητών, την βελτίωση των διατροφικών τους συνηθειών, κ.λπ. Με αφορμή τα σχολικά γεύματα ο κοινωνικός ρόλος των σχολείων υπογραμμίζεται. Η διερεύνηση του ρόλου των δασκάλων και των σχολείων στο πρόγραμμα υποδεικνύει ότι ο ρόλος τους μεταβάλλεται διαχρονικά και οι αλλαγές που σημειώνονται θα πρέπει να καταγραφούν, να περιληφθούν στα επαγγελματικά περιγράμματα των δασκάλων και να αποτυπωθούν κατάλληλα και στα εκπαιδευτικά προγράμματα προετοιμασίας των δασκάλων για τον ρόλο τους (αρχική και συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση) και να αποτυπωθούν κατάλληλα και στις διαδικασίες λειτουργίας των σχολείων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Becker, K. L. (2017). Community health decision-making: the power of focus groups in rural communities. *Journal of Community Medicine and Health Education* 7(4). doi: 10.4172/2161-0711.1000542.

Coffey, A. & Atkinson, P. (1996). *Making Sense of Qualitative Data*. London: Sage Publications Inc.

Kruege, R. A. & Casey, M. A. (2015). *Focus Groups. A Practical Guide for Applied research*. 5th Edition. London: Sage Publications Inc.

Richie, J. & Spencer, L. (1994). Qualitative data analysis for applied policy research. In: Bryman, A. and Burgess, R., Eds., *Analyzing Qualitative Data*, Routledge, London, 173-194.

Β. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ & ΟΠΕΚΑ

Κωνσταντίνα Μπασκόζου

Εισαγωγή

Σύμφωνα με την συμφωνηθείσα μεθοδολογία, στο πλαίσιο της συλλογής των ποιοτικών δεδομένων, σχεδιάστηκε από το Ε.Ι.Ε.Α.Δ η πραγματοποίηση συνέντευξεων σε βάθος με ημιδομημένο ερωτηματολόγιο με τους αρμόδιους δημόσιους λειτουργούς στο Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων και στον Οργανισμό Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης-ΟΠΕΚΑ. Στόχος των συνεντεύξεων αυτών ήταν να καταγραφούν οι απόψεις των δημοσίων λειτουργών που εμπλέκονται στο πρόγραμμα των «Σχολικών Γευμάτων» στα Υπουργεία Εργασίας και Παιδείας και στον ΟΠΕΚΑ. Πραγματοποιήθηκαν 10 συνεντεύξεις, εντός του Ιουνίου 2019, διάρκειας μίας ώρας (κατά μ.ο.), σε συμφωνημένο χρόνο (ημέρα και ώρα) στην έδρα των εμπλεκόμενων Οργανισμών.

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα βάση οδηγού συνέντευξης. Η συνέντευξη επικεντρώθηκε στα ακόλουθα ζητήματα: α) τους στόχους του προγράμματος, β) τη λειτουργία του προγράμματος, γ) τον ρόλο και τρόπο εμπλοκής τους, δ) τις επιθυμητές αλλαγές ως προς τον ρόλο τους και τον τρόπο εμπλοκής τους, ε) τις επιθυμητές αλλαγές ως προς τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος και στ) τις επιμέρους συνεργασίες και την αξιολόγησή τους. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν από την Κωνσταντίνα Μπασκόζου.

Πιο αναλυτικά τα στοιχεία συλλέχθηκαν από τις ακόλουθες υπηρεσίες:

Α. Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων⁵

- Δ/νση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής,

⁵ Η Δ/νση Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου, αν και είχε συμπεριληφθεί στον σχεδιασμό της Αξιολόγησης δεν αναποκρίθηκε στην πρόσκληση για συνέντευξη.

Τμήμα Σχεδιασμού και Αξιολόγησης.

Β. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

- Δ/νση Σπουδών, Προγραμμάτων και Οργάνωσης Α΄/βάθμιας Εκπαίδευσης

Τμήμα Β΄ Μαθητικής Μέριμνας και Σχολικής Ζωής.

Γ. Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης-ΟΠΕΚΑ

- Δ/νση Οικογενειακών Επιδομάτων

Τμήμα Χορήγησης Παροχών Κοινωνικής Στήριξης Οικογενειών,

- Δ/νση Προμηθειών,

- Δ/νση Οικονομικών Υπηρεσιών,

Τμήμα Ελέγχου και Εκκαθάρισης Δαπανών.

Στο κείμενο που ακολουθεί συνοψίζονται οι πληροφορίες που συλλέχθηκαν κατά τις συνεντεύξεις με τους εμπλεκόμενους στο πρόγραμμα των «Σχολικών Γευμάτων» από τις υπηρεσίες που προαναφέρθηκαν, ομαδοποιημένες σε σχετικές ενότητες.

Στόχοι του Προγράμματος

Οι συνεντευξιαζόμενες/οι στην συντριπτική τους πλειοψηφία οριοθέτησαν τους στόχους ως βραχυπρόθεσμους (όπως ορίζονται στις επιμέρους διακηρύξεις⁶) και μακροπρόθεσμους ως εξής:

α) στην καθολική εφαρμογή στην επικράτεια της χώρας με συνέχιση διασφάλισης υψηλής ποιότητας αλλά και μεγαλύτερης ποικιλίας ώστε να είναι τα σχολικά γεύματα ακόμη πιο ελκυστικά στα παιδιά και

β) του να αλλάξει η λειτουργία του σχολείου έτσι ώστε τα σχολικά γεύματα να αποτελούν κύριο μοχλό κοινωνικοψυχολογικής ανάπτυξης των παιδιών σε όλη τη χώρα.

⁶ Σχολικά έτη 2017-2018 (ΔΙΑΥΓΕΙΑ: 17PROC001691460/ 2017-07-13) & 2018-2019 (ΔΙΑΥΓΕΙΑ: 18PROC003026858/ 2017-07-13/2018-05-02).

Τόνισαν όμως ότι η επιτυχής εκπλήρωση είτε βραχυχρόνιων είτε μακροπρόθεσμων στόχων απαιτεί: α) έγκαιρο προγραμματισμό (για παράδειγμα, η ετήσια διακήρυξη να έχει δημοσιευτεί το αργότερο τέλος Απριλίου του προηγούμενου έτους) και β) την κατ' αρχήν ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού σε όλη την αλυσίδα των υπηρεσιών του Δημοσίου (τόσο δηλαδή σε επίπεδο κεντρικών υπηρεσιών όσο και σε επίπεδο σχολικών μονάδων).

Αναφορικά με τη γενική λειτουργία του Προγράμματος καθώς και τον δικό τους ρόλο και τρόπο εμπλοκής τους ως άτομα

A. *Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων* (Δ/ση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, Τμήμα Σχεδιασμού και Αξιολόγησης)

Κατά την πρώτη, ουσιαστική φάση εφαρμογής⁷ του μέτρου (σχολικό έτος 2017-2018), το συγκεκριμένο Υπουργείο είχε εξολοκλήρου την πολιτική ευθύνη σχεδιασμού, χρηματοδότησης και εποπτείας-υλοποίησης του Προγράμματος. Επί της ουσίας αποδείχτηκε ότι επρόκειτο μεν για διακηρυγμένη πολιτική της τότε κυβέρνησης αλλά σχεδιάστηκε εκ των ενόντων σε επίπεδο Υπουργικού Συμβουλίου χωρίς την ενεργή εμπλοκή, κατά τη φάση αυτή, των αρμόδιων υπηρεσιών. Εκ τούτου, οι υπηρεσίες του αντιμετώπισαν σοβαρά προβλήματα υλοποίησης της πολιτικής εντολής με πιο κυρίαρχα κατά τις μαρτυρίες τους:

- Την έλλειψη διάκρισης εξουσιών (τα ίδια –και περιορισμένα σε αριθμό- άτομα⁸ σχεδίαζαν, υλοποιούσαν και έλεγχαν).
- Την αργοπορία στον ορισμό υπολόγων και εκκαθαριστή.
- Τις συνεχείς αλλαγές στις «κατευθυντήριες γραμμές» από την Δ/ση Οικονομικών του Υπουργείου.

Αποτέλεσμα τέτοιων θεμάτων ήταν η μεγάλη καθυστέρηση στην εκκαθάριση παραστατικών και εξόφληση τιμολογίων προμηθευτών σχολικών γευμάτων (που

⁷ Είχε προηγηθεί ο σχεδιασμός και η υλοποίηση ενός μικρού πιλοτικού προγράμματος κατά το σχολικό έτος 2016-2017.

⁸ Σημειωτέον ότι όλη η διάρθρωση της Γενικής Γραμματείας Αλληλεγγύης ήταν πολύ πρόσφατη, με αποτέλεσμα να μην έχουν πληρωθεί ούτε κατ' ελάχιστον οι οργανικές θέσεις στη συγκεκριμένη Δ/ση που προβλέπονταν βάση του Νόμου.

εκκρεμούσαν ακόμη κατά τη περίοδο των συνεντεύξεων), αν και ο ορισμός εκκαθαριστή σε μεταγενέστερο στάδιο εκ μέρους της Δ/νσης Οικονομικών βοήθησε στο να «ξεμπλοκάρουν τα πράγματα».

Το χειρότερο όλων όμως ήταν ότι διαστρεβλώθηκε η εικόνα του Προγράμματος, και σε κάποιες περιπτώσεις, ακόμη και την περίοδο πραγματοποίησης των συνεντεύξεων, το πρόγραμμα αντιμετωπιζόταν ως «πράξη ελεημοσύνης εκ μέρους του κράτους». Δήλωσαν, ότι προφανώς το πολιτικό γίνεσθαι της εποχής φέρει μεγάλη ευθύνη αφού μέρος του πολιτικού κόσμου στιγμάτισε το μέτρο ως αντανάπτυξιακή επιδοματική πολιτική, αλλά τονίστηκε η αδυναμία και τα χαμηλά αντανάκλαστικά τόσο της τότε πολιτικής ηγεσίας όσο και των υπηρεσιών (και λόγω περιορισμένου προϋπολογισμού σε εποχή μνημονίου αλλά και των διακηρυγμένων στόχων⁹) να ανακόψουν αυτή την κατεύθυνση «που σε κάποια περίοδο έφθασε τα όρια της μαύρης προπαγάνδας με το να στηλιτεύουν το μέτρο ως “συσσίτιο”... έχουμε όμως και εμείς ευθύνες, έπρεπε να μιλήσουμε, έπρεπε να αντιδράσουμε πιο δυναμικά».

Τέλος, στο σύνολό τους οι υπάλληλοι με τους οποίους έγιναν συνεντεύξεις από τη συγκεκριμένη υπηρεσία δήλωσαν ότι η απόφαση να μεταφερθεί, κατά τη δεύτερη φάση (σχολικό έτος 2018-2019) η ευθύνη υλοποίησης του Προγράμματος στον ΟΠΕΚΑ ήταν ορθή, δεδομένης της τεχνογνωσίας του στην υλοποίηση παρεμφερών προγραμμάτων.

B. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

Και σε αυτό το Υπουργείο, οι υπηρεσίες (και πιο συγκεκριμένα το Τμήμα Β' Μαθητικής Μέριμνας και Σχολικής Ζωής) δεν ενεπλάκησαν εξ' αρχής στον σχεδιασμό και κλήθηκαν να υλοποιήσουν απλά μια πολιτική εντολή. Επί της ουσίας κλήθηκαν να υλοποιήσουν το Πρόγραμμα μαζί με τις περιφερειακές Δ/νσεις, τους συντονιστές και τους δασκάλους «κατά περίπτωση και κατά συνθήκη κάθε φορά». Για παράδειγμα, δημιουργήθηκε μεγάλη αναστάτωση σε ό,τι αφορά το προβλεπόμενο 25λεπτο για τη σίτιση των παιδιών εντός της σχολικής μονάδας που στην πρώτη φάση επιλύθηκε με την περικοπή των διαλειμμάτων.

⁹ Π.χ. στα κριτήρια επιλογής των δήμων και σχολείων με υψηλά ποσοστά ανεργίας και φτώχειας ενέτειναν την εικόνα του ως Πρόγραμμα των φτωχών.

Στα πιο ουσιαστικά προβλήματα που ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν εκείνη την πρώτη περίοδο, έμφαση έδωσαν στις αντιδράσεις από τους συντονιστές και τους εκπαιδευτικούς αφού κλήθηκαν χωρίς πρότερη ενημέρωση να επιβαρυνθούν «*με επιπλέον χαρτούρα αλλά και ουσιαστικές ευθύνες που δεν συνάδουν με το επίσημο καθηκοντολόγιο τους (π.χ. ποιότητα και ασφάλεια του προσφερόμενου γεύματος)*». Τόνισαν χαρακτηριστικά ότι «*σπατάλησαν πολύτιμο χρόνο στην αρχή, διερευνώντας εάν οι αντιδράσεις ήταν ουσιαστικές δυσκολίες ή αφορούσαν ιδεολογικοπολιτικές, συνδικαλιστικές και άλλες αγκυλώσεις και χρειάστηκε να αφιερώσουν πολύτιμο κεφάλαιο –και προσωπικό– στο να απαντούν κάθε φορά σε τέτοια θέματα*». Ανέφεραν δε ότι μεγάλη αντίδραση στην πρώτη εκείνη φάση υπήρξε και από τα κυκλεία «*που αισθάνθηκαν απειλή*».

Στη δεύτερη φάση του Προγράμματος υπήρξε πρόβλεψη για να επιλυθούν δυσκολίες όπως, για παράδειγμα, το ημερήσιο πρόγραμμα¹⁰ που παρατάθηκε κατά 25' λεπτά, έτσι ώστε το γεύμα να διατίθεται σε όλες τις σχολικές μονάδες μεταξύ 13.20' και 13.45'. Η παράταση όμως του ημερήσιου προγράμματος προσκρούει, ακόμη και τώρα, σε άλλα θέματα όπως, για παράδειγμα, ωράρια εργαζόμενων γονέων, δρομολόγια ΚΤΕΛ σε απομακρυσμένες περιοχές, κ.λπ. Πέραν αυτών των θεμάτων όμως, οι συνεντευξιαζόμενοι έθεσαν μετ' επιτάσεως το θέμα της έλλειψης ικανοποιητικών υποδομών, όπως για παράδειγμα θαλάμων συντήρησης ζεστού γεύματος, τραπεζαριών, κ.λπ. εντός των σχολικών μονάδων.

Στην παρούσα φάση θεωρούν ότι η υλοποίηση έχει εξομαλυνθεί σε σημαντικό βαθμό, αφού οι συντονιστές είναι πλέον εκπαιδευμένοι, αλλά κρίνουν ως απαραίτητη την αύξησή τους, κάτι που όμως διαφαίνεται ότι επιτυγχάνεται με επιπρόσθετες ad hoc υπουργικές αποφάσεις ορισμού κάθε φορά που εμφανίζεται ανάγκη. Επιπλέον, θεωρούν ότι πρέπει να ληφθούν γενναίες αποφάσεις σε ανώτερο κυβερνητικό επίπεδο για πλήρη αναμόρφωση των κτιριακών και άλλων υποδομών εντός των σχολικών μονάδων αλλά και της εν γένει φιλοσοφίας στο σχολείο και θεωρούν ότι σε αυτό το επίπεδο μπορούν και πρέπει να συμβάλλουν θεσμικά ως υπηρεσία.

¹⁰ Εξαίρεση στο πρόβλημα αυτό ήταν τα ολοήμερα σχολεία αφού το γεύμα λάμβανε χώρα μεταξύ 13.15' και 14.00' και αρκετές φορές σε κατάλληλα διαμορφωμένο χώρο σίτισης.

Σε ό,τι αφορά την παρούσα θεσμική εμπλοκή τους, αυτή περιορίζεται στην:

- επιλογή σχολικών μονάδων,¹¹ σε συνεργασία με την πολιτική ηγεσία του υπουργείου τους,
- καθημερινή επαφή με τους συντονιστές των πρωτοβάθμιων και τους εκπαιδευτικούς στις σχολικές μονάδες,
- μεταβίβαση αιτημάτων και προβλημάτων προς επίλυση που ανακύπτουν είτε στο υπουργείο Εργασίας είτε στον ΟΠΕΚΑ (είναι επί της ουσίας οι μόνοι –και με βάση τις διακηρύξεις και τις ΚΥΑ- που έχουν αρμοδιότητα επαφής με τις σχολικές μονάδες και τις περιφερειακές Δ/νσεις Α'βάθμιας Εκπαίδευσης),
- άτυπη εκπαίδευση των καινούργιων κάθε φορά συντονιστών και
- συγγραφή των απαραίτητων εγκυκλίων και υπουργικών αποφάσεων.

Γ. Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης-ΟΠΕΚΑ

Υπεύθυνη για τις διακηρύξεις είναι η *Δ/νση Προμηθειών*, που σε στενή συνεργασία με τη *Δ/νση Οικογενειακών Επιδομάτων* του ΟΠΕΚΑ, τη *Δ/νση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής* του Υπουργείου Εργασίας, και την πολιτική ηγεσία οριστικοποιούν τους συμμετέχοντες Δήμους, τον προϋπολογισμό ανά δήμο, τους όρους και τις προϋποθέσεις, κ.λπ. Ο ρόλος της συγκεκριμένης Δ/νσης είναι ιδιαιτέρως διακεκριμένος πλέον στον όλο σχεδιασμό του Προγράμματος.

Το *Τμήμα Χορήγησης Παροχών Κοινωνικής Στήριξης Οικογενειών* συμμετέχει στον σχεδιασμό αλλά κυρίως έχει τον πρωτεύοντα ρόλο για την ορθή υλοποίηση του Προγράμματος, συντονίζοντας προμηθευτές και πρωτοβάθμιες Δ/νσεις. Ταυτόχρονα, στο τμήμα αυτό συγκεντρώνονται τα μηνιαία απολογιστικά παραστατικά (εβδομαδιαία δελτία παραλαβής γευμάτων τριμελούς επιτροπής, ημερήσιο Δελτίο Αποστολής προμηθευτή και Τιμολόγιο) από τους συντονιστές των Πρωτοβάθμιων Δ/νσεων, τα οποία ελέγχονται (από 3 στελέχη) και αποστέλλονται με διαβιβαστικό για έλεγχο και εκκαθάριση στη Δ/νση Οικονομικών Υπηρεσιών. Ο ρόλος του στο σημείο αυτό κρίνεται εξίσου κρίσιμος, δεδομένου

¹¹ Η λίστα των Δήμων που συμμετέχουν κάθε σχολική χρονιά στο Πρόγραμμα είναι αρμοδιότητα του Υπουργείου Εργασίας.

ότι διεκπεραιώνει όλο τον όγκο επαλήθευσης στην περίπτωση ελλιπών παραστατικών, παραλήψεων και καθυστερήσεων (με κύκλο τηλεφωνημάτων, αλληλογραφίας, κ.λπ.).

Το *Τμήμα Ελέγχου και Εκκαθάρισης Δαπανών* επανελέγχει τα παραστατικά (1 στέλεχος) και η Τμηματάρχης έχει την υψηλή εποπτεία ελέγχου (π.χ. επαλήθευση μη υπέρβασης των χρηματοδοτικών ορίων της σύμβασης, κ.λπ.). Ο ρόλος του συγκεκριμένου τμήματος είναι ιδιαίτερα κρίσιμος (δεδομένου ότι με βάση το Δημόσιο Λογιστικό τα στελέχη του είναι τα αρμόδια άτομα για έλεγχο και εκκαθάριση της οποιαδήποτε δαπάνης του Προγράμματος). Από τα αρμόδια στελέχη τονίστηκε η ανάγκη για άμεσες ενέργειες εκ μέρους της διοίκησης του ΟΠΕΚΑ για ενίσχυση της ορθής οικονομικής διαχείρισης του Προγράμματος.

Αναφορικά με επιθυμητές αλλαγές ως προς τον ρόλο τους και τον τρόπο εμπλοκής τους στο πρόγραμμα.

Α. Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων (Δ/ση Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, Τμήμα Σχεδιασμού και Αξιολόγησης)

Δήλωσαν ότι οι θεσμικές αρμοδιότητες της Δ/σης εκτείνονται σε μεγάλο εύρος, πέραν του συγκεκριμένου Προγράμματος και η σχεδόν αποκλειστική ενασχόληση στην υλοποίησή του κατά το προηγούμενο διάστημα δυσκόλεψε τη λειτουργία και αποδοτική εργασία σε όλο αυτό το εύρος των αρμοδιοτήτων. Παράλληλα όμως θεωρούν ότι οι σύγχρονες κοινωνικο-οικονομικές ανάγκες καθιστούν την εμπλοκή τους αναγκαία σε διάφορα πεδία της σύγχρονης κοινωνικής ζωής και χάραξης νέων και καινοτόμων μεταρρυθμιστικών πολιτικών και κρίνουν επομένως ορθό οι Υπηρεσίες του Υπουργείου να επιτυγχάνουν (περιορίζονται) πρωτίστως τον επιτελικό τους ρόλο. Παράλληλα, προσβλέπουν εμπλοκή τους στο Πρόγραμμα στα εξής πεδία:

- Τον συνολικό σχεδιασμό του Προγράμματος (ο οποίος θεωρούν ότι πρέπει να επιστρέψει στην Δ/ση).

- Τη συγγραφής νέας ΚΥΑ, που θα περιγράφει αναλυτικά τα βήματα του κάθε εμπλεκόμενου φορέα.
- Τον σχεδιασμό κατάλληλων προωθητικών ενεργειών για βελτίωση της εικόνας του Προγράμματος στις σχολικές και τοπικές κοινωνίες και σεμιναρίων σε συντονιστές και δασκάλους.
- Τον σχεδιασμό συνεχούς Αξιολόγησης του Προγράμματος.

Β. Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας

Δήλωσαν ότι το πρόγραμμα εμπίπτει στις θεσμικές αρμοδιότητες της Δ/νσης και του Τμήματος αλλά κρίνουν απαραίτητη τη συμμετοχή τους στον σχεδιασμό του Προγράμματος αφού δήλωσαν ότι «πολλά προβλήματα θα είχαν αποφευχθεί εάν η πολιτική ηγεσία δεν νομοθετούσε ερήμην μας».

Γ. Οργανισμός Προνοιακών Επιδομάτων και Κοινωνικής Αλληλεγγύης-ΟΠΕΚΑ

Τόνισαν την ανάγκη ενίσχυσης του ανθρώπινου δυναμικού του ΟΠΕΚΑ, δεδομένης της συνεχούς μεγέθυνσης του Προγράμματος «Σχολικά Γεύματα» και τον κίνδυνο που υπάρχει «να φθάσει το σύστημα στα όριά του συντόμως, με δεδομένο τον σχεδόν διπλάσιο προϋπολογισμό της νέας διακήρυξης για το σχολικό έτος 2019-2020».

Ειδικότερα, το *Τμήμα Ελέγχου και Εκκαθάρισης Δαπανών* θεωρεί (πέρα από την ενίσχυση του με στελεχιακό δυναμικό αξιώσεων) απαραίτητη μια αναδιοργάνωση του ΟΠΕΚΑ με π.χ. «σπάσιμο» του εν λόγω τμήματος στα δύο, όπου το ένα θα ασχολείται με τον έλεγχο και την εκκαθάριση προγραμμάτων και το άλλο με τον έλεγχο και την εκκαθάριση των λειτουργικών δαπανών του ΟΠΕΚΑ (π.χ. μισθοδοσία υπαλλήλων). Επιπροσθέτως, προτάσσει την ανάγκη για άμεση αναβάθμιση της υλικοτεχνικής υποδομής του οργανισμού (π.χ. σύγχρονους Η/Υ, αξιόπιστους servers, μεγαλύτερη ταχύτητα internet, κ.λπ.) αφού όπως ανέφεραν χαρακτηριστικά συχνά παρατηρείται το φαινόμενο να «κρασσάρει» το σύστημα και να χρειάζονται έως και 2 ημέρες, προκειμένου να ανεβάσουν μια εντολή πληρωμής στο ΚΗΔΜΗΣ.

Σε ό,τι αφορά το *Τμήμα Χορήγησης Παροχών Κοινωνικής Στήριξης Οικογενειών* θεωρούν ότι θα πρέπει να προβλεφθεί και να ενισχυθεί ο ρόλος τους ως προς τη δυνατότητα εκτέλεσης

επιτόπιων ελέγχων (τόσο σε ad hoc βάση όσο και κατόπιν καταγγελιών), και να κατοχυρωθεί νομικά η εγκυρότητα των πορισμάτων των επιτόπιων ελέγχων.

Αναφορικά με επιθυμητές αλλαγές ως προς τον σχεδιασμό και την υλοποίηση του Προγράμματος.

Στο σύνολό τους οι υπηρεσιακοί παράγοντες όλων των εμπλεκόμενων δημόσιων φορέων έθεσαν τις εξής προτεραιότητες-αξιώσεις ως προτεινόμενες αλλαγές:

- Την ανάγκη να διασαφηνιστεί πλήρως ο ρόλος και ο τρόπος εμπλοκής της κάθε υπηρεσίας αλλά και να καθοριστούν επακριβώς τα απαραίτητα βήματα, αρμοδιότητες και υποχρεώσεις ανά φάση του Προγράμματος (ανάγκη για νέα ΚΥΑ).
- Την ανάγκη να υπάρξει κατάλληλη ρύθμιση για αναπληρωματικά μέλη στις τριμελείς επιτροπές παραλαβής που ορίζει ο Ν.4412/2016, ενώ τόνισαν ότι στην περίπτωση μονοθέσιων και διθέσιων σχολείων, το πρόβλημα αποδεικνύεται αξεπέραστο αφού ο ΟΠΕΚΑ στην παρούσα φάση αδυνατεί να αποπληρώσει υποχρεώσεις που ανέρχονταν (έως τη στιγμή των συνεντεύξεων) σε περίπου 500.000€ σε προμηθευτές, με τον κίνδυνο να εμπλακεί ο Οργανισμός σε δικαστικές διενέξεις.
- Την επίσπευση του χρόνου δημοσίευσης της ετήσιας διακήρυξης, κυρίως προκειμένου να επιλύονται εγκαίρως οι ενστάσεις μεταξύ των προμηθευτών και να ξεκινάει ομαλά, εγκαίρως και ταυτόχρονα η υλοποίηση του προγράμματος σε όλα τα επιλεγμένα σχολεία.
- Η παρακολούθηση υλοποίησης του προγράμματος να γίνεται ηλεκτρονικά.
- Την ανάγκη να δρομολογηθεί στο ανώτερο πολιτικό επίπεδο «κουλτούρα σχολικής κοινότητας» που θα επιτρέψει στην ελληνική κοινωνία να δεσμευτεί και αποδεχτεί απαραίτητες μεταρρυθμίσεις (π.χ. δέσμευση κονδυλίων στον κρατικό προϋπολογισμό για αναβάθμιση των κτιριακών και άλλων υποδομών, αλλαγές στο ωρολόγιο πρόγραμμα των σχολείων, συνδρομή του ιδιωτικού τομέα π.χ. αλλαγή δρομολογίων των ΚΤΕΛ, κ.λπ.).

- Την ανάγκη να στελεχωθούν οι υπηρεσίες με αξιόμαχο προσωπικό αλλά και να αυξηθούν οι συντονιστές/συντονίστριες στις Πρωτοβάθμιες Δ/νσεις Εκπαίδευσης, δεδομένης της συνεχούς επέκτασης του Προγράμματος.
- Την ανάγκη διαφημιστικής καμπάνιας προς του γονείς για τους πραγματικούς στόχους του Προγράμματος (βλ. σημείο 6).

Συμπληρωματικά προς τα παραπάνω, σε σχέση με τη λειτουργία και την αποτελεσματικότητά του, δήλωσαν ότι το Πρόγραμμα αποδεικνύεται ιδιαίτερος σημαντικό στην εξομάλυνση μεταξύ οικογενειακού και εργασιακού βίου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις περιπτώσεις μονογονεϊκών οικογενειών, άνεργων γονέων αλλά και εργαζόμενων μητέρων ανεξαρτήτως εισοδήματος. Σε ό,τι αφορά τον διακηρυγμένο στόχο του Προγράμματος για την κοινωνικό-ψυχολογική ενίσχυση των μαθητών και των μαθητριών, ειδικότερα στις υπηρεσίες των Υπουργείων Εργασίας και Παιδείας, μας μίλησαν για προφορικές μαρτυρίες που βεβαιώνουν ότι έχει καλύτερεύσει και η σχολική επίδοση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Παρόλα αυτά, οι υπηρεσιακοί παράγοντες (Υπουργείο Εργασίας και ΟΠΕΚΑ) με βάση διοικητικά στοιχεία που διαθέτουν, διακρίνουν μια ανισομερή συμμετοχή. Πιο συγκεκριμένα, σε περιοχές με εντονότερα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα (π.χ. υψηλά ποσοστά ανεργίας, φτώχειας, κ.λπ.) διαπιστώνουν πολύ μικρή συμμετοχή στο Πρόγραμμα (σε αρκετές περιπτώσεις και κάτω του 60%) ενώ άλλες περιοχές, με υψηλότερα εισοδήματα, εμφανίζουν μεγάλη συμμετοχή, που σε ορισμένες περιοχές αγγίζει το 100% της συμμετοχής. Πιστεύουν ότι αυτό το φαινόμενο οφείλεται στον φόβο των γονέων για στιγματισμό των οικογενειών τους, δηλ. στην “κακή φήμη” του Προγράμματος ως μέτρο, μόνο, καταπολέμησης της φτώχειας και ελεημοσύνης. Εκ τούτου, δηλώνουν την ανάγκη μιας ενημερωτικής καμπάνιας και στοχευμένων προωθητικών ενεργειών σε επίπεδο πρωτοβάθμιων Δ/νσεων προς τους γονείς για τους πραγματικούς στόχους του Προγράμματος, προκειμένου να έχουν όλα τα παιδιά τη δυνατότητα συμμετοχής.

Σε ό,τι αφορά τη γνώση τους για τη συμβολή του Προγράμματος στην τόνωση της τοπικής απασχόλησης, με βάση τις επαφές τους με τους προμηθευτές, θεωρούν ότι υφίσταται σε αξιόλογα ποσοστά, κυρίως λόγω του ότι τα γεύματα προετοιμάζονται κατά

τις νυχτερινές ώρες. Επιπροσθέτως (στον ΟΠΕΚΑ), μας μίλησαν με ενθουσιασμό για δύο «εξαιρετικές περιπτώσεις εντός του 2019», όπου στην μεν πρώτη της Ηλείας, επιχειρηματίας δήλωσε την πρόθεσή του για επένδυση 400.000€, ενώ στην δεύτερη της Αττικής προετοιμάζεται η επαναλειτουργία μονάδας 25 θέσεων μόνιμης απασχόλησης που είχε κλείσει λόγω της οικονομικής κρίσης.

Θεωρούν δε ότι τόνωση της απασχόλησης θα προκύψει και με την περαιτέρω τμηματοποίηση που επιτεύχθηκε στη νέα διακήρυξη 2019-2020, που σε συνδυασμό με τη ρήτρα του 70% ως προς τους ισολογισμούς των εταιρειών ενθαρρύνει μικρότερες εταιρείες να συμμετέχουν, είτε μεμονωμένα είτε συνεταιριζόμενες, ενώ τονίζουν ότι οι ετήσιες διακηρύξεις θα πρέπει να συνεχίσουν να βασίζονται σε σχέδιο, κανόνες, όρους και προϋποθέσεις συμμετοχής.

Τέλος, για τη σχέση τιμής/ποιότητας-μερίδα γεύματος, σχεδόν στο σύνολό τους, δήλωσαν ότι με βάση την έρευνα αγοράς που έχουν κάνει αποδεικνύεται πολύ ικανοποιητική, αναγνωρίζοντας ότι πολλοί προμηθευτές ανταποκρίνονται με ενθουσιασμό στις υποχρεώσεις τους ενώ στη νέα διακήρυξη επιτεύχθηκε η προσθήκη φρούτου κάποιες ημέρες της εβδομάδας. Σε κάποιες λίγες περιπτώσεις που παρουσιάστηκαν προβλήματα ποιότητας, αυτά επιλύθηκαν με συνεχείς οχλήσεις και παρακολούθηση και σε καμία περίπτωση, κατά τη γνώμη τους, δεν οφείλονταν στην τιμή.

Αναφορικά με τις επιμέρους συνεργασίες και την αξιολόγησή τους

Οι υπηρεσίες των υπουργείων Εργασίας και Παιδείας έκριναν για την παρούσα φάση ως ιδιαίτερα ικανοποιητική αλλά κυρίως αποτελεσματική τη συνεργασία με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Ιδιαίτερη ίσως βαρύτητα έχει η κοινή επισήμανσή τους ότι οι αρχικές δυσκολίες επιλύθηκαν χάρη στο «μεράκι λίγων από κάθε εμπλεκόμενο φορέα που πίστεψαν στις κοινωνικές παραμέτρους του Προγράμματος, με αποτέλεσμα αυτή τη στιγμή να κερδίζει όλο και περισσότερους υποστηρικτές».

Ειδικότερα στον ΟΠΕΚΑ, που αυτή τη στιγμή φέρει το κύριο βάρος της υλοποίησης και μάλιστα σε διευρυμένο βαθμό στην επικράτεια της χώρας, η *Δ/ση Οικογενειακών Επιδομάτων και Τμήμα Χορήγησης Παροχών Κοινωνικής Στήριξης Οικογενειών* συνεργάζεται:

- με όλες τις συναρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες του ΟΠΕΚΑ και των δύο Υπουργείων (Εργασίας και Παιδείας),
- με τους προμηθευτές,
- με τους συντονιστές των πρωτοβάθμιων Δ/νσεων.

Έκριναν την έως τώρα συνεργασία με όλα τα μέρη πολύ ικανοποιητική και αποτελεσματική, τονίζοντας ότι:

- οι προμηθευτές, οι συντονιστές των πρωτοβάθμιων Δ/νσεων Εκπαίδευσης αλλά και οι σχολικές μονάδες αποδείχτηκαν γνώστες του προγράμματος σε μεγάλο βαθμό όταν ανέλαβε ο ΟΠΕΚΑ, γεγονός που διευκόλυνε πολύ την ομαλότερη υλοποίησή του κατά το σχολικό έτος 2018-2019,
- το συγκριτικό πλεονέκτημα του συγκεκριμένου τμήματος είναι η αποκλειστική αρμοδιότητα στο πρόγραμμα (σε σύγκριση κυρίως με την αντίστοιχη Δ/νση του Υπουργείου Εργασίας κατά την πρώτη φάση υλοποίησης), αλλά και
- την πρότερη, πολυετή εμπειρία του συνόλου του στελεχιακού δυναμικού του ΟΠΕΚΑ σε σχεδιασμό, διαχείριση και υλοποίηση προγραμμάτων (πρώην υπάλληλοι ΟΓΑ).

Τόνισαν όμως ότι δεν επιδιώκουν επικοινωνία με τις σχολικές μονάδες ή τις επιτροπές παραλαβής (εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων), προκειμένου να διατηρηθεί ο επιμερισμός αρμοδιοτήτων και να επιτευχθεί αποτελεσματικός συντονισμός (με βάση και την ιεραρχία) όπως καθορίζεται στις υπουργικές αποφάσεις και τις διακηρύξεις.

Η Δ/νση Οικονομικών Υπηρεσιών (Τμήμα Ελέγχου και Εκκαθάρισης Δαπανών) συνεργάζεται:

- με όλες τις συναρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες του ΟΠΕΚΑ αλλά και των δύο Υπουργείων (Εργασίας και Παιδείας),
- με τους προμηθευτές.

Έκριναν την έως τώρα συνεργασία με όλα τα μέρη ικανοποιητική.

Τέλος, η Δ/νση Προμηθειών συνεργάζεται:

- με όλες τις αρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες του ΟΠΕΚΑ αλλά και των συναφών υπουργείων καθώς και την Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων,
- με τους προμηθευτές.

Αξιολόγηση Σχολικών Γευμάτων – Ποιοτικές Αναλύσεις Ι: Ομάδες Εστίασης και Συνεντεύξεις με Υπουργεία & ΟΠΕΚΑ

Έκριναν την έως τώρα συνεργασία με όλα τα μέρη πολύ ικανοποιητική και αποτελεσματική. Επίσης, τόνισαν ως συγκριτικό πλεονέκτημα του ΟΠΕΚΑ τον ξεκάθαρα επιχειρησιακό ρόλο του οργανισμού ανεξαρτήτως επιμέρους Δ/νσεων.